

Dejan Dragosavac Ruta

Čitaj dizajn!

Magazini i časopisi 90-ih i 2000-ih

Ova knjižica otisnuta je povodom izložbe *Čitaj dizajn!* održane u HDD galeriji u veljači i ožujku 2016. godine s ciljem da na jednom mjestu prikaže produkciju Dejana Dragosavca Rute u području časopisa i magazina, koji predstavljaju bitan dio njegovog dosadašnjeg dizajnerskog opusa tijekom puna dva desetljeća. Cijeli ovaj segment Rutinog rada pokazan je gotovo neposredno prije u Multimedijalnom kulturnom centru u Splitu u jesen 2015., u sklopu prve njegove velike retrospektive koju je pod nazivom *Studije slučajeva* organizirala Platforma 9,81. Tom prilikom bila je tiskana i nešto izdašnija popratna publikacija, čiji je dio ovom prilikom izdvojen te je poslužio kao osnova za ovo izdanje. Spomenut ćemo i jednu zanimljivu koincidenciju. Naslov splitske retrospektive istovjetan je nazivu programske linije HDD galerije *Studije slučajeva*, kojoj pripada i Rutina aktualna izložba. I mi i Platforma tek smo naknadno to osvijestili, ali i jedno i drugo je inspirirano upravo Rutinom sad već dugogodišnjom praksom izlaganja publici manjih, izoliranih segmenata vlastitog rada koji nastaju kontinuirano za različite klijente, često i u različitim medijima (*Plakati za mamu*, Galerija Prozori, 2009; *Kontejner – dizajn suvremene umjetničke prakse*, HDD galerija, 2009; *Galerija VN 2003. – 2012*, Galerija VN, 2013). Predgovore svih tih izložbi pisao je kritičar dizajna i arhitekture Maroje Mrduljaš, Rutin “kućni biograf”, a dijelove njegovog ekstenzivnog eseja koristili smo i u postavu ove izložbe kao svojevrsni vodič, kao prijateljske upute “čitateljima dizajna”. Konačno, ova izložba, uz još nekoliko drugih u sezoni 2016. u HDD galeriji adresira i problem pozicije i statusa časopisa, te općenito tiskane produkcije, želeći ukazati na mogućnosti i neke od najzanimljivijih fenomena koje je ovaj medij i ova tipologija proizvela u recentnoj prošlosti, kao i primjere današnje prakse.

Marko Golub

ČITAJ DIZAJN!

Dejan Dragosavac Ruta

Magazini i časopisi 90-ih i 2000-ih

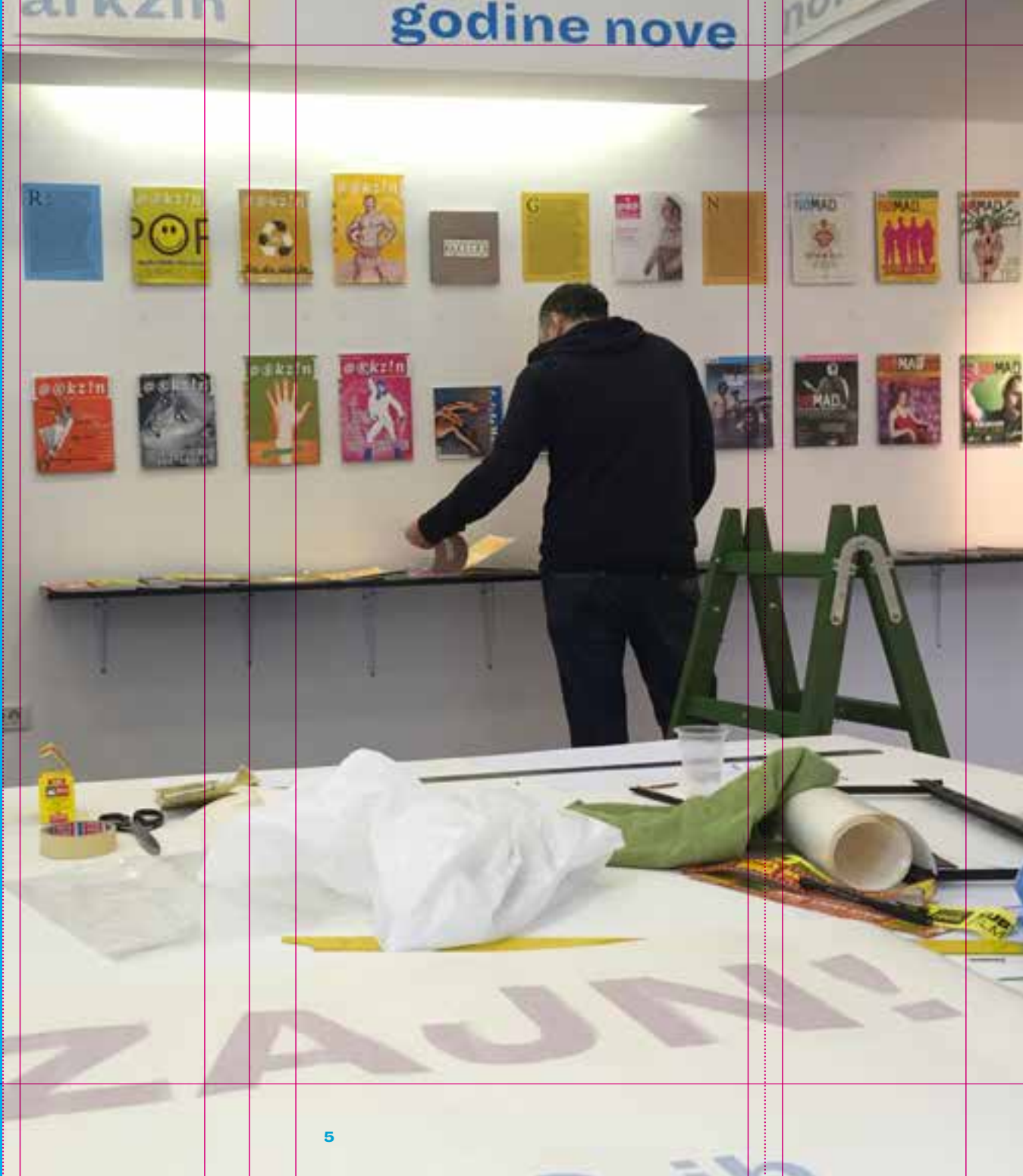

Čitaj dizajn!

Marko Golub, veljača 2016.

Prve dvije od niza uglavnom vrlo pozitivnih asocijacija uz ime Dejana Dragosavca Rute za mnoge dizajnere i nedizajnere su nezavisna kultura, i nesvakidašnja, skoro legendarna produktivnost, prekaljenost, njegova “stamina”, kako lijepo kaže u jednom recentnom tekstu Željko Serdarević. Moram biti malo subjektivan – kad sam ja počeo pratiti tu mladu kulturnu scenu početkom 2000-ih, Ruta je bio onaj koji je dizajnirao “sve”. Sve što je u tom trenutku bilo na njoj važno, zanimljivo i novo. Zamišljali smo ga kao jednog malog neupadljivog s naočalama kojeg nikad ne vidimo jer on negdje doma klika mišem po idućoj stvari. To zamišljanje pokazalo se djelomično točnim. Dok je okruženje izvaninstitucionalne kulture odnjegovalo brojne druge autore, uključujući i one mladih generacija, Rutin status u njoj ipak na neki način ostaje nedodirljiv zato što je radio s nekima od najvažnijih protagonista te iste kulture, zato što je svojim radom postavio vrlo visoke standarde njenog vizualnog komuniciranja u uglavnom „niskim“ produkcijskim uvjetima (ali ne i formule jer mu je autorski jezik u isto vrijeme i izrazito prilagodljiv i jednako toliko prepoznatljiv pa ga je teško kopirati), a vjerojatno i zato što je radio brže od većine drugih. Činjenica je da Ruta neprestano stiže dizajnirati nevjerovatno puno toga, o čemu vrlo uvjerljivo svjedoči čak i ova izložba, posvećena samo jednom segmentu njegovog opusa – dizajnu magazina i časopisa.

Obuhvaćeno ih je sedam – *Arkzin*, *Godine Nove*, *Nomad*, *Libra Libera*, *Gordogan*, *Fracija* i *Up&Underground*. Od tih sedam, u nekim periodima su i po četiri, s Rutinim dizajnom, izlazila paralelno. Svih sedam su reprezentativni primjeri časopisa visoko cijenjenih i po svom sadržaju i dizajnu, odnosno vibrantnoj sinergiji između to dvoje, bez obzira je li im

pečat dao prvenstveno Ruta, ili je riječ o kontinuitetu izvrsnosti za koju su zaslužni njegovi prethodnici i njihovi vizionarski urednici. Mnogi od tih časopisa dijele istu ili sličnu publiku. Pa ipak, svaki je savršeno vizualno prepoznatljiv, konceptualno istaknut u odnosu na sve ostale, a u Rutinoj dizajnerskoj interpretaciji većina ih je i prilično kompleksna. Štoviše, Ruta je pažljiv i vrlo lucidan praktični tumač „anatomije“ časopisne i magazinske forme, koji se rado upušta i u prave male vizualne/dizajnerske eseje koje provlači kroz njihove stranice, kao i u nekonvencionalne tiskarske postupke ili neobične izmjene same fizionomije časopisa kao objekta. Kako to sve uspijeva, i kako sve to stigne uzimajući u obzir da osim časopisa i magazina producira još mnogo toga drugog? Nemam pojma, ali imam par ideja.

Prvo, postavljajući ovu izložbu, primijetio sam da Ruta strašno brzo misli, odjednom procesuirajući ogromne količine podataka. Dok u razgovoru riješimo jedan problem, on je već locirao i smislio po nekoliko rješenja za tri druga. Vjerojatno je slično u dizajnu, i vjerojatno njegov dizajn baš zato izgleda tako kako izgleda – kompleksno, slojevito i elokventno. Drugo, Ruta se kao autor “rodio” u *editorial designu* i u njemu odrastao. Čak i kad radi plakate (poput onih za Mamu) ili kataloge Kontejnerovih projekata, oni izgledaju kao stranice časopisa, valjda jer mu je bilo što drugo prejednostavno. Stoga, bez obzira što je posljednja u nizu mini-retrospektiva koncentriranih na različite segmente Rutinog dizajnerskog rada (*Plakati za mamu*, *Kontejner – dizajn suvremene umjetničke prakse*, *Galerija VN 2003-2013*, *Izgledi Arkzina*, *Pravo na grad*) te je kao takva uključena kao finalni dio velikog izložbenog pregleda koji mu je prošle jeseni pod nazivom *Studije slučajeva* priredila Platforma 9,81, ona je vjerojatno najvažnija i na najbolji način zaokružuje i međusobno povezuje sve te segmente jednog izvanrednog dizajnerskog opusa.

Marko Golub

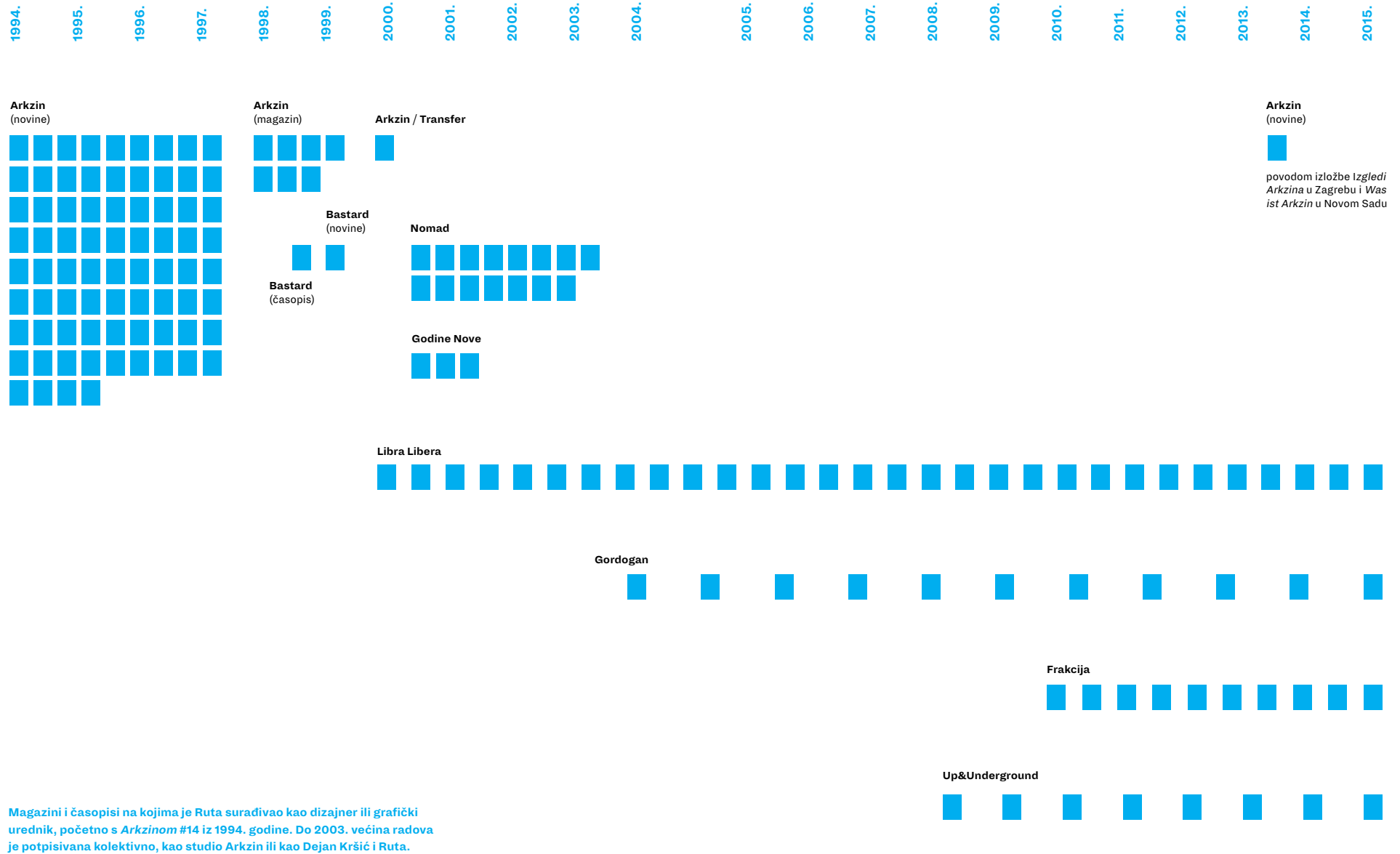
line nove nomad

libra

Magazini i časopisi

Maroje Mrduljaš, rujan 2015.

Dejan Dragosavac Ruta svoj profesionalni život započinje 1994. u magazinu *Arkzin*. Tijekom narednih dvadeset godina radi na brojnim magazinima i časopisima u Hrvatskoj vezanima za njegovi prirodni radni, ali i svjetonazorski milje takozvane “nezavisne”, “vaninstitucionalne” i “alternativne” kulture. (Niti jedan od tih pojmova nije dovoljno precizan, ali oni barem približno obilježavaju koordinate onog segmenta kulturnog pejzaža u Hrvatskoj na kojem Ruta djeluje.) **Većina tih projekata dio je lokalne “tradicije” u kojoj su časopisi i magazini za kulturu proizvod entuzijazma i posvećenog rada urednika, suradnika, pa i dizajnera, no često su kratkog trajanja, niskog ili diskontinuiranog ritma izlaženja, razmjerno malih budžeta i “neprofesionalnih” radnih uvjeta što sve, dakako, ima utjecaja i na metode rada, pa i na sam dizajn. Ti projekti su uglavnom subvencionirani i tek u manjoj mjeri ovise o tržištu, što im otvara prostor i za uredničke i za dizajnerske eksperimente. U vrijeme kada Ruta započinje svoj rad još ne postoji nikakav sustavni pregled hrvatskog grafičkog dizajna (pa niti magazina i časopisa), no više izdavačkih projekata (*Pop-Express, Teka, Prolog, Novine Galerije SC, Polet...*) ostavilo je znatnog traga na evoluciju izdavaštva, pa i dizajna u Hrvatskoj. Svijest o vrijednosti i ulozi tih projekata razvijat će se s vremenom, no časopise i magazine na kojima Ruta radi 1990-ih i kasnije treba promatrati i unutar konteksta te lokalne tradicije.**

U rujnu 1991. pojavljuje se *Arkzin* kao fanzin Antriratne kampanje Hrvatske koja povezuje niz nevladinih i neprofitnih grupa i udruga okupljenih oko različitih inicijativa za promicanje vrijednosti civilnog društva.¹ *Arkzin* 1993. prerasta u magazin s mjesečnim ritmom, a od 1994. izlazi kao dvotjednik novinskog formata. Od 1997. *Arkzin* ponovno postaje mjesečnik s magazinskom opremom.² [DNK³]

Vesna Janković, pokretačica i glavna urednica *Arkzina* do 1997. ocjenjuje da je magazin “po prvi put na ovim prostorima sustavno pokriva cijeli dijapazon tema – od feminizma, ljudskih prava, LGTB-a do alternativne urbane kulturne scene. (...) Uvelike zahvaljujući dizajnu ta se politička poruka nije smještala unutar tradicionalne medijsko-političke paradigme, nego je postala izraz diskursa jedne nove generacije. Odnosno, *Arkzin* nije bio

Polet #363 (1987.), dizajn Ivan Doroghy

Naslovna stranica časopisa Quorum, godina 4., #1 (1988.), dizajn Dejan Kršić

1 Nulti, fotokopirani broj *Arkzina* prelama Miroslav Ambruš Kiš koristeći resurse političkog tjednika Globus, a zatim mu se pridružuje i Veljko Danilović.

2 Kao podlist *Arkzina* izlazi i *Bastard* posvećen kritičkoj teoriji, a povremeno se publicira i podlist *Fractal* koji pokriva nove informatičke tehnologije i techno-kulturu.

3 Dizajn i nezavisna kultura (urednici Maroje Mrduljaš i Dea Vidović), Savez udruga Klubtura, UPI 2M Plus, Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva, Zagreb, 2010.

Naslovne stranice novinskog *Arkzina* #16 (1994.); #93 (1997.); #21 (1994.); #23 (1994.); #33 (1995.); #73 (1996.)

Časopis Bastard #1 (1998.)

Magazin Arkzin/Transfer #00 (1999.)

Arkzin #1 (1997.); Arkzin #2 (1997.); Arkzin #4 (1997.)

Arkzin #6 (1998.)

samo *opozicijski* medij, nego i generator nove medijske kulture.”⁴

Atmosfera unutar *Arkzina* je otvorena i kroz njega prolaze brojni suradnici. Nakon prve, fanzinske faze, dizajn *Arkzina* preuzima Dejan Kršić s iskustvom rada u ključnim hrvatskim magazinima *Start* i *Danas*. Kršiću se ubrzo pridružuje i Dejan Dragosavac Ruta i taj tandem je radio, kao što i sami autori običavaju reći, “četveroručno”. Svoju dizajnersku karijeru u *Arkzinu* započinje i Nedjeljko Špoljar, a ilustracijama i webom bavio se Blaženko Karešin Karo (*Arkzin* je bio prva periodička publikacija u Hrvatskoj s elektronskim izdanjem). Kao i svojevremeno *Polet*, i *Arkzin* afirmira generaciju mladih fotografa i fotografkinja koji su surađivali s magazinom među kojima su Ivana Vučić (koja kasnije postaje jedna od istaknutih dizajnerica na sceni u sklopu studija Laboratorium), Mare Milin, Barbara Blasin...

“Alternativni” i opozicijski sadržaj tražio je i “alternativni” dizajn. Radikalna dekonstruktivistička estetika *Arkzina* i snažno naglašena “vizualnost” magazina utemeljeni su na istraživanju tipografije i taloženju grafičkih i sadržajnih slojeva, a originalni pristup koji su autori kontinuirano razvijali izvirala je i iz iskustva, *mainstream* medija i popularne kulture i “ezoteričnijih” izvora: od radova britanskog dizajnera Nevillea Brodyja koji je oblikovao ključne glazbeno-trendovske magazine 1980-ih *The Face* i *Arena*, preko inovativnog američkog dizajnera Davida Carsona, jednog od “krivca” za “nečitki” dizajn 1990-ih, do utjecajnog eksperimentalnog američkog časopisa za dizajn *Emigre*. Prijelom *Arkzina* se mijenjao, iskušavala su se nova rješenja pa je magazin bio u kontinuiranom procesu samo-reformiranja. (...)

U 11. izdanju serije tekstova *Was ist Arkzin* pod naslovom *Typo-grafia* u *Arkzinu* 74 argumentira se i eksperimentalni prijelom *Arkzina* kao pitanje uredničkog stava: “Novine se ne čitaju linearno – u njih se uranja i pliva u strujama teksta, slova, rečenica, grafičkih elemenata, simbola (...) Uvođenje tipografske raznolikosti, različitih fontova, veličina pisma, podebljanih i *kurziviranih* i podcrtanih riječi, unosi bogatstvo govora, dijaloški efekt, višestrukost različitih glasova.” Tipografske interpretacije i stvaranje neočekivanih veza između različitih sadržaja, rad s informacijskim strukturama *timeline*-ima ukazuju na istraživački pristup strukturi i magazina kao cjeline i teksta, preispitujući sam čin čitanja. [DNK]

Arkzin #87 (1997.)

Arkzin #64 (1996.)

DeaRutt
 abcdefghijk
 lmnoprstuv
 z.,!&/ABCD
 EFGHIJKLM
 NOPRSŠTU
 VXYZŽ

Pismo *DeaRutt* (1996.), dizajn Ermin Mededović: “*Dearutt* je nastao zbog protestiranja širokih narodnih masa da je *Arkzin* nečitljiv. Posvećen je Dejanu Kršiću (Alfi) i Ruttu (Omegi) *Arkzin*ovog revolucionarnog duha. Za tipografiju – naprijed! Ermin.”

⁴ Vesna Janković, “Džepovi otpora: intervju s Vesnom Janković”, razgovarala Dea Vidović, Kulturpunkt.hr, (2010.). Preuzeto s: <http://www.kulturpunkt.hr/i/kulturosop/366/> [5. rujna 2010.].

Arkzin #5 (1998.)

Primjena pisma *TheDot* 1-2-3 Ermina Mededovića

Arkzin #3 (1997.)

Teško je bez pretjerane mistifikacije govoriti o jedinstvenoj uredničkoj koncepciji. Ono što je kroz sve faze *Arkzina*, bilo konstanta su određene "ideološke smjernice". Unutar njih su autori imali punu slobodu i najčešće sami predlagali teme, donosili tekstove ili naprosto uređivali svoje stranice odnosno rubrike. Dakle, možemo reći da je osnovna uređivačka koncepcija bila da su ograničenja minimalna, a glavni smisao je bio očuvati određene simboličke pozicije, vrijednosti internacionalizma, solidarnosti, nenasilja, i naravno prije svega onoga što danas već smiješno zvuči, demokracije i civilnog društva.

Kad je riječ o grafičkoj koncepciji često su spominjani utjecaji *Emigrea* i tzv. dekonstruktivističke grafike. Više je bila riječ o tome da smo u njima prepoznali nešto blisko, što smo i sami pokušavali ali tada i dizajnerski i teorijski bili manje sposobni artikulirati. Možemo reći da se manjak teorije i zanatskih znanja o dizajnu vratio u realno dizajna u Hrvatskoj

kao konkretna praksa novog i radikalnog layouta i dizajna magazina. U tom smislu izuzetno je bila važna knjiga *Typography Now: The Next Wave** Ricka Poyнора, koji je u radikalno prelomljenom uvodu naglašavao važnost dizajnerske reinterpretacije teksta i proklamirao da dizajneri moraju djelovati kao vizualni urednici. To je savršeno formuliralo naše težnje od početka *Arkzina*. Za nas je glavna ideološka teza bila da sadržaj i forma moraju korespondirati.

Samo nebo zna koliko smo se naslušali primjedbi o tome kako radikalni grafički izraz *Arkzina* upropaštava inače kvalitetne tekstove i tjera brojne čitatelje!

Međutim, u društveno-političkoj situaciji 90ih, obilježenoj tuđmanovskom politikom, ratom, nacionalizmom, tabloidizacijom medija... smatrali smo da nije moguće držati se ideja racionalnosti i objektivnosti visokog modernizma. Moralo se jasno zauzimati stranu. Rješenje smo vidjeli u svijesti da dizajn nikad nije neki neutralni prenosnik informacija, nego je uvijek duboko

* *Typography Now: The Next Wave*, Rick Poyнor & Edward Booth-Clibborn, oblikovanje Why Not Associates, Booth-Clibborn Editions, London 1991.

ideološki obojen. Smatrali smo da unošenje tipografske raznolikosti, simultanosti različitih vrsta pisama, uvođenje podebljanih, kurziviranih i/ili potcrtanih riječi te promjena veličina i vrsta pisma unutar istog bloka teksta, unosi to poželjno bogatstvo dinamike govora, dijaloški efekt i višestrukost različitih glasova. Riječ je o suprotstavljanju monološkom tonu visokog modernizma i tradicionalnim dogmama "objektivnosti" te naglašavanju ekspresivnosti kao izuzetno važnog dijela komunikacije.

Smatrali smo da ako želiš prezentirati neki sadržaj koji je napredan, drugačiji, slobodarski, emancipatorski, onda i taj dizajn ne smije nametati konvencionalnu hijerarhiju, treba omogućavati različite ulaske u sadržaj, sugerirati različita pitanja, prezentirati različite glasove. Kao i naše političke ideje, i grafika *Arkzina* trebala je predstavljati pomak, narušavanje ustaljenih, mitskih koncepcija, i težila je aktivnom odnosu čitatelja. Bitna politička promjena počinje već na nivou izraza/forme.

Od trenutka kad s Igorom Markovićem

preuzimam ulogu izvršnog urednika a zatim i glavnog urednika, otvorile su se i neke nove mogućnosti koordinacije uređivanja i dizajnerskih ideja. Kao dizajneri nismo dobivali gotove tekstove koje smo onda oblikovali, nego se više kolektivno radilo na zamišljanju cjeline broja, planiranju, oblikovanju tema i odmah razmišljanju o tome kako ih se prezentira. Pri tom smo se često kretali i od vizualnog dijela prema sadržaju. Tako je forma *timelinea* postala jako važna, jer smo u njoj vidjeli zanimljiv vizualni mehanizam koji je mogao prihvatiti različite tipove podataka, od referenci na prošlost, kratkih kritika aktualnih događaja do najava budućih događaja, a pritom i naglašava ideju svojevrsnog kognitivnog mapiranja, takoreći sugeriranja historijske svijesti.

U tom trenutku dogodilo se još nekoliko važnih stvari. S jedne strane tehnologija brzo napreduje, javljaju se nove, bolje verzije *PageMakera*, novi fontovi, dostupno skeniranje pristojne kvalitete, veći diskovi, i konačno osvjetljavanje na filmu ... Sve to diže kvalitetu novinske grafike. U početku smo imali velikih tehničkih problema s

vizualnim materijalima, ne samo da ih je bilo relativno malo, pa smo se oslanjali na ilustracije, nego je bilo problematično skenirati i reproducirati fotografiju itd.

Tada se pojavila jedna grupacija fotografkinja, uglavnom studentica sa Studija dizajna (Ivana Vučić, Mare Milin, Barbara Blasin i dr.) koje su imale dobru nastavu iz fotografije koja ih je zanimala i počele su raditi s nama i za *Arkzin*. Time se i vizualni jezik unapređuje. Počinjemo kontinuirano dobivati visoko profesionalne, kvalitetne i autorski zanimljive fotografije pa i mi u dizajnu stavljamo naglasak na fotografiju, a grafički jezik se polako smiruje, mada do kraja ostaje "pomaknut", jer nam, i novinski, i

urednički i dizajnerski, i stvari poput reportažne fotografije počinju biti zanimljive. Dok se u tabloidnom novinarstvu naglasak stavlja na predimenzionirane naslove i senzacionalističku fotografiju, pokušavali smo koristiti ekspresivnu tipografiju, ilustraciju i fotografiju kao ravnopravne elemente koji se međusobno podržavaju u prezentaciji određene priče.

U svakom slučaju, pitanje novinske grafike nismo shvaćali kao puko pitanje forme, estetike, dizajna "kao takvog", nego komunikacije koja seže dalje od samog sadržaja teksta, u kojem se sva dostupna vizualna sredstva koriste za uobličavanje šire poruke, statementa *političkog pop mega-zina*.

Timeline-i su često vizualno jako saturirani, i upravo na njima Ruta razvija afinitet za kolažiranje različitog materijala, što će se kasnije razviti u različite tehnike i pristupe izradi ilustracija.

Dizajneri *Arkzina* smatrali su da su medij i sadržaj neraskidivo povezani (...) Boris Buden kaže: “*Arkzinov* grafički dizajn i sam je kombinacija suvremene umjetnosti, suvremene filozofije i kulturne kritike.”⁵

Magazinska scena doživljava svoj kratkotrajni uzlet u drugoj polovici devedesetih kada izlaze *Godine Nove* (1997.-2002.) i *Nomad* (1998.-2002.)⁶. Riječ je o izdanjima usmjerenima prema “urbanoj kulturi”, “kulturi mladih” ili “pop-kulturi”. Svi ti projekti bili su inicijative koje nisu pripadale pod ingerencije kulturnih institucija ili velikih izdavača i nastojali su naći svoje mjesto na slobodnom tržištu, ali su bili i subvencionirani kroz fondove za razvoj civilnog društva. (...) riječ je o urednički zanimljivim izdavačkim projektima oko kojih se okupljaju mladi autori usmjereni prema suvremenom kulturnom trenutku, a dizajn igra važnu ulogu u profiliranju magazina. Izlaženje tih magazina označuje i pojavu i jačanje malih privatnih izdavača koji obogaćuju hrvatsku publicističku scenu.

Ekspresivni grafički jezik hrvatskih časopisa 1990-ih bio je važniji od tipografske dotjeranosti, a komplicirana rješenja su često iziskivala i podosta rada i znatno posvećenje i entuzijizam dizajnera. Dizajneri *između* sadržaja upisuju svoju vlastitu naraciju i ostavljaju razne intertekstualne “tragove”. Također, ti časopisi su kroz simbiozu dizajna i uredničke politike doprinijeli približavanju alternative i *mainstreama*, elitne i pop-kulture, a dizajn je za identifikaciju i profiliranje pojedinog projekta bio itekako važan. *Arkzin*, *Godine Nove* i *Nomad*, a donekle i *Frakcija* u prvoj fazi, obračali su se široj publici i bili su razmjerno dobro prihvaćeni, pogotovo među mladim čitateljstvom.

Urednički ali i dizajnerski posebno ambiciozne bile su *Godine Nove* koje su nastale odvajanjem od književnog časopisa *Godine* koji izlazi od 1992. u sklopu Studentskog centra. Ukupno 15 brojeva *Godina Novih* izlazi u razmjerno neredovitom ritmu kao tematski šarolik i dopadljiv magazin, prvo u izdanju malog privatnog nakladnika *Konzor*, a zatim *Jesenskog* i *Turka*. Časopis⁷ nailazi i na dobru recepciju čitateljstva, prisutan je na kioscima i dostiže nakladu od 4 000 primjeraka. Dizajn časopisa nije

Rubrika *Timeline*, *Arkzin* #6 (1998.); *Hommage W.S. Burroughs*, *Arkzin* #2 (1997.); *Bastard*, global edition (1999.)

⁵ Boris Buden, “Tragovi nestalog društva: intervju sa Borisom Budenom”, razgovarala: Antonija Letinić, *Kulturpunkt.hr*, 2010. Preuzeto s: <http://www.kulturpunkt.hr/i/kulturoskop/243/> [18. rujna 2010.].

⁶ U prvoj polovici devedesetih izlazi magazin *Heroina* koji se bavio pop-glazbom, a dizajnira ju Boris Malešević/Designsystem. Sljednik *Heroine* je popularna *Heroina Nova* koja od 1994. do 1998. izlazi u formatu nezanimljivo oblikovanih novina.

⁷ Časopis uređuje grupa čiju su jezgru sačinjavali Robert Perišić, Predrag Madžarević i Kruno Lokotar.

standardiziran, a na njemu se izmjenjuju Nedjeljko Špoljar, Dejan Dragosavac Ruta, Gabrijela Farčić i Božesačuvaj. Dok se prijelom *Arkzina* mijenjao kroz kontinuirani rad grupe autora sa čvrstom jezgrom, uredništvo *Godina Novih* dizajn povjerava različitim autorima koji pripadaju istoj generaciji i dijele slične interese. Na taj se način magazin vizualno mijenja i postaje poligon za pojedinačne eksperimente. Svi dizajneri *Godina Novih* dizajniraju magazin obilato koristeći “nađeni” materijal, skenirajući vrlo različite vizuale kojima ilustriraju i interpretiraju sadržaj. [DNK]

Godine 2000. Ruta preuzima dizajn *Godina Novih* i *Nomada*, prve obimnije projekte koje radi samostalno, van okvira publicističkih projekata *Arkzina*, i uz aktivno sudjelovanje Dejana Kršića samo na prvim brojevima *Nomada*. *Godine Nove* preuzima od Špoljara koji je već izgradio vizualnu prepoznatljivost magazina, a *Nomad* od Greinera i Kropilaka koji su operativno imali poziciju art-direktora, dok je prijelom odrađivao Valerije Jurišić. Iako prethodni dizajni nisu bilo posebno obvezujući, Ruta nastoji održati kontinuitet glavnih elemenata vizualnog identiteta: formatu i logotipu. Oslanja se na iskustva magazinske faze *Arkzina*, ali postepeno napušta dekonstruktivističku estetiku i okreće se prema urednijim formama. Za razliku od metode dizajniranja svake duplerice magazina kao zasebne teme, koja je na hrvatskoj sceni u drugoj polovici 1990-ih bila uvriježena kod ambicioznijih autora, Rutin dizajn *Godina Novih* i *Nomada* nastoji postaviti preciznija žanrovska pravila. I reference se mijenjaju. On veću pozornost posvećuje novijem nizozemskom dizajnu i časopisima poput kulturnog *Dot Dot Dots* Stuarta Baileya i Petera Bilaka, ali i uglednog, no manje eksponiranog arhitektonskog časopisa *Oase* kojeg dizajnira Karel Martens. Te interese Ruta ne asimilira kao estetske obrasce, već preuzima projektantske principe poput sistematične razrade odnosa makro i mikro tipografije i kompozicija koje barataju s “bojama” i odnosima kolumni.

Ruta 2000.-2001. dizajnira tri broja *Godina Novih*: 8-9, 10-11 i 12. Uredništva *Godina Novih* se mijenjaju, a s njima i sadržaj i “rubrike” koje se iz broja u broj pojavljuju i nestaju. Dizajn simulira dojam konzistentno uređene publikacije, iako ona

Godine Nove #3 (1998.), dizajn Nedjeljko Špoljar

Godine Nove #8-9 (2000.); Godine Nove #10-11 (2000.); Godine Nove #12 (2001.) ilustracija Svjetlan Junaković

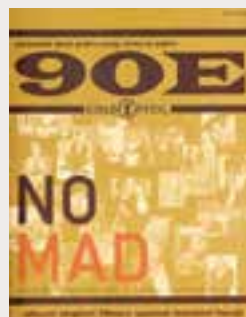
sadržajno mutira. Broj 8-9 još uvijek je grafički ekspresivan: koriste se “arkzinovske” tipografije, blokovi teksta se tretiraju kao autonomna grafička forma bez obzira na dužinu linija i čitljivost, a naslovi i leadovi su tipografski dekomponirani. U broju 10-11, a naročito 12 *grid* ima naglašeniju ulogu, a kolumne različitih širina se sustavno ponavljaju kroz prijelom. Dok su se mnogi dizajneri na hrvatskoj sceni tog vremena bavili formalnim reinterpetacijama modernističke estetike, Ruta zanima *grid* kao funkcionalno sredstvo uređivanja sadržaja a pri tome ostaje otvoren za različite grafičke jezike. Također, Ruta istražuje što se sve može učiniti s grafičkim elementima magazina, pa se primjerice hipertrofirana paginacija vezuje sa sadržajem i mijenja poziciju na stranicama.

Godine Nove imale su imale određene komercijalne ambicije, bile su prisutne na kioscima, no nikada nisu postale iole profesionalan magazin s pravilnim ritmom izlaženja. Iskorak u pravcu profesionalnosti i kontinuiteta izlaženja predstavljao je *Nomad* koji preuzima medijski prostor ispražnjen gašenjem *Heroine Nove*.

Nomad izrasta iz podlistka *Vijenca Homo Volans*⁸ i počinje izlaziti 1998. a Ruta ga preuzima 2000. i radi do zadnjeg broja koji izlazi u zimu 2002.-2003. Magazin se od početnog tvrdeg usmjerenja prema, rečeno jezikom kraja 1990-ih, indie-sceni i “alternativnoj” poziciji naglašenije otvara prema različitim oblicima pop-a. No, produkcijski uvjeti su ograničeni, a naročito nedostaje kvalitetnijih fotografija, pa preostaje dizajn kao sredstvo kojim se nastoji graditi vizualna atraktivnost časopisa. Četverobojni tisak, koji je uveden između ostaloga i iz komercijalnih razloga (tisak reklama), otvara nove mogućnosti ali i razotkriva nedostatke. Ruta pribjegava raznim taktikama izrade ilustracija koje se nadovezuju na početna iskustva iz *Arkzina*: *photoshopira* fotografije, izrađuje jednostavne vektorske-ilustracije (plošni kompjutorski crteži) na bazi fotografija-predložaka ili pak radi kolaže trivijalnih motiva i stvara začudne vizualne sadržaje u tipično post-modernističkoj maniri koja je donekle na tragu *Studija imitacija života*. Sve su to postupci koje Ruta u sličnim radnim uvjetima iskušava i u plakatima i deplijanima za Mamu, Kontejner, Galeriju VN i druge naručitelje, a neiskorištene skice

Heroina #6 (1991.), dizajn Boris Malešević

Nomad #14 (1999.), dizajn Greiner i Kropilak

Nomad #28 (2001.); #21 (2000.) ilustracija Mare Milin; #23 (2000.)

⁸ Podlistak je uređivao Valerij Jurišić.

ISKAZ UREDNIKA

Nomad

Tonči Kožul

Nomad je magazin koji je izlazio od 1998. do 2002. Pokrenula su ga trojica studenata novinarstva nezadovoljna tadašnjim stanjem domaće glazbene kritike, ogrezle u rock-nostalgiji i štancanju suhoparnih recenzija – *Nomadova* pera su nje govala drugačiji pristup popkulturnom pisanju, programatski subjektivan, opušten i bez dlake na jeziku, ciničan i zafrkantski ali i neopterećen strahom od pretencioznosti. Deklarativno je bio “magazin za pop-kulturu”, no uglavnom se obraćao alternativnoj/*indie* publici te je u prvoj fazi – do promjene uredništva krajem ‘99. – uglavnom slavio glazbene i ine autore koji su obitavali na marginama *mainstreama*, ili mu nisu uopće ni pripadali. Nakon promjene uredništva slijedi svjestan zaokret prema pop-kulturi bez navodnika, skupa s prigodnom promjenom grafičkog dizajna: kao što je Greinerov i Kropilakov dizajn *Nomada* v1.0 odražavao njegov tekstualni sadržaj (naizgled destruktivan bunt protiv rock-kulture kojoj, u širem smislu, ipak jest pripadao, te ju

ili se pak ilustracije redizajniraju i ponovo koriste u drugom kontekstu. Kako bi osigurao magazinsku dinamičnost, Ruta pojedine duplerice, naročito uvode u duže tekstove, dizajnira kao “posebne” slučajeve, a heterogenost prijeloma je ujedno i reakcija na različitost priloga. Zanimljiva zamisao je duplerica sa sadržajem koja je svojevrsna skica špiгла i funkcionira kao brzi pregled broja.

Ruta za potrebe magazina oblikuje i pismo *Nomad*. Nakon Masnjakovog pisma za *Frakciju*, Dragosavčev jednostavan *Nomad* izveden u tri reza i eksperimenti Damira Gamulina Gambe s početka 2000. pionirski su pokušaji u oblikovanju pisama u Hrvatskoj. [DNK]

Konačni dojam koji je *Nomad* ostavljao je hibrid magazinske urednosti i ponešto fanzinske atmosfere s improviziranim rješenjima.

I *Godine Nove* i *Nomad* treba promatrati kao Rutino traženje vlastitog grafičkog jezika u situacijama u kojima je trebalo ovladati tipično magazinski složenim i gustim odnosima ilustracija i tekstova. Paralelno s njima, Ruta započinje raditi i časopis *Libra Libera* koji mu je pružio priliku za postepeno usavršavanje različitih, naročito tipografskih interesa i eksperimente s tiskarskim tehnikama.

Libra Libera – časopis za književnost i ostalo započinje s radom 1995. kao studentski časopis da bi ga od broja 6 iz 1998. počela izdavati *Autonoma tvornica kulture*, a sve brojeve od 2000. dizajnira Dejan Dragosavac Ruta. [DNK]

Prvi brojevi potpisani s još uvijek kao *Arkzin*, koji je i impressumom naveden i kao član uredništva. Produkcijski ritam *Libre* je sporiji, a ne postoji niti pritisak obaveznog korištenja ilustracija, pa je Ruta u poziciji grafičkog urednika koji u potpunosti kontrolira vizualne elemente.

Časopis je usmjeren prema teorijskim i književnim temama, a Dragosavac i u taj žanr uvodi slobodniju likovnu formu na tragu hibridnog žanra *boogazinea*. Naročito je duhovit i dopadljiv u kolažima pisma, jednostavnih vektorskih crteža i *scanova*, a njegove kompozicije postaju sve preciznije i pročišćene od viška grafičkih

Pismo *Raster* radeno za časopis *Frakcija* (1997.), dizajn Igor Masnjak

Pismo *Gambit* (1999.), dizajn Damir Gamulin Gamba

Pismo *Nomad* s pripadajućim piktogramima radeno za magazin *Nomad* (2000.) i primjeri njegove upotrebe u brojevima 25 (studen 2000.) i 27 (veljača 2001.)

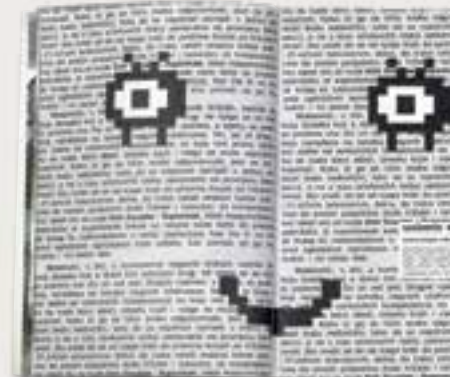
je u konačnici stremio redefinirati i spasiti samu od sebe), tako je i dizajn studija Arkzin bio integralni dio druge faze *Nomada* s kojom se zakoračilo u vrlo novi blistavi digitalni milenij i još više prigrllilo popularnu kulturu, pa makar i dalje s poprilično zamjetnim odmakom od hrvatskog *mainstreama*. Kao uredniku *Nomada* bila mi je ne samo čast, nego i naprosto užitek surađivati s toliko mnogo sjajnih autora – užasno sam se veselio i tekstovima koji su pristizali, i načinima na koje bi ih Ruta i Kršić prelomili.

elemenata. Dragosavac kultivira tipografski jezik i iskazuje interes za pismo kao cjeloviti i razrađeni grafički sustav te primjenjuje različite rezove, *ligature* i finese poput *old figures* (brojke čija x-visina i pozicija variraju) ili *small caps* (kapitelna slova x-visine verzala). [DNK]

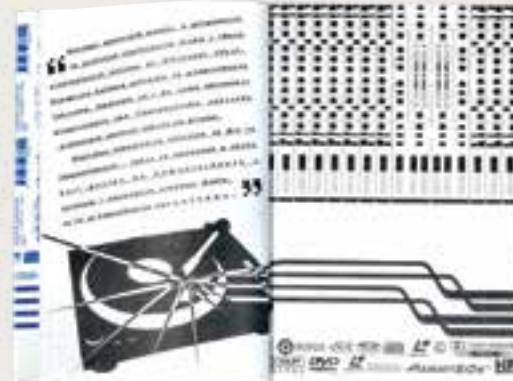
Ruta časopisni format *kontaminira* s žanrovskim oblicima preuzetim iz magazina, pa i s plakata, deplijana i drugog grafičkog materijala. On slobodno barata prostorom časopisa u kojeg ubacuje ilustracije, tipografske duplerice i druge elemente koji se referiraju na sadržaj broja. Vještinu i eleganciju tipografskih kompozicija mogu se usporediti s radovima Arsovskog, primjerice one za časopis *Teka*. Uvodni arak Ruta često koristi kao svojevrsni “vizualni uvodnik” koji se referira na temat broja. Upravo u tim vizualnim uvodnicima najdalje odlazi u ilustratorskim eksperimentima i razvoju specifičnih grafičkih narativa. U broju 11 koji se bavio autorskim pravima u digitalnim medijima i dizajnom, Ruta kolažira psihodelični repertoar motiva: piktograme, elektroničke sheme, jednu procesuiranu ilustraciju iz *Nomada*, *outline* ikoničnih strip-junaka, grafički rudimentarnu kompjutorsku igru i među njih upisuje citate vezane za problematiku broja. Nastavak tog dizajnerskog eseya nastavit će se i kroz broj, “izbjajući” na površinu između stranica teksta. Rutini uvodni vizualni eseji i ilustracije u *Libri Liberi* ali i drugdje dobro funkcioniraju jer nisu doslovni niti pretenciozni, zadržavaju vizualnu autonomiju, ali se na različite načine, ponekad i uz određenu dozu humora, referiraju na sam sadržaj. U izradi ilustracija Ruta uz digitalne alate, koristi i manualne tehnike letraseta, preslikača ili ručnog izrezivanja i lijepljenja. Tako se na naslovnici *Libere Libere* #29 u kojem je publiciran grafički roman Maxa Ernsta *Tjedan prijaznosti* pojavljuju pticolike figure preuzete iz romana, smještene ispred također bizarne scene astečkih hramova napučenih nogometasima. Po potrebi, Ruta koristi i ilustracije drugih autora koje se ne naručuju posebno za broj nego uglavnom odabiru iz već gotovih radova. I *layout* i odabir pisma se tokom godina mijenjao, a u broju 13 iz 2003. čiji je temat SF serijal *Zvezdane staze*, Ruta duhovito i kolegijalno ubacuje duplericu koja predstavlja tipografiju *Picard* tada još razmjerno nepoznatog Nikole Đureka.

Libra Libera #10 (2002.)

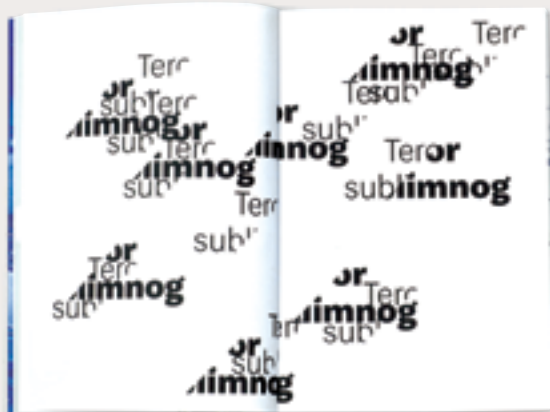
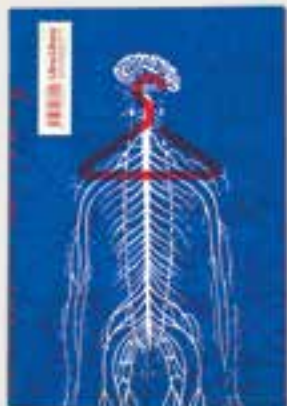
Libra Libera #11 (2002.)

Libra Libera #13 (2003.)

Pismo *Picard* Nikole Đureka inspirirano *Zvezdanim stazama*

Libra Libera #16 (2005.); #24 (2009.) na koricama ilustracije Dalibora Barića i Olega Šurana; #28 (2011.); #29 (2011.); #33 (2013.) na koricama ilustracije Mirka Rastića, a za naslove korišteno pismo Mote Hrvoja Živčića

ISKAZ UREDNICE Libra Libera

Katarina Peović Vuković

Libra Libera je “časopis za književnosti i drugo” kako to stoji u podnaslovu časopisa. Riječ je o publikaciji koja se bavi književnošću i teorijom, napose književnom teorijom i filozofijom. Razgovor o odnosu Ruttinog dizajna i Libre Libere najbolje je dakle početi s činjenicom da je Rutino ime u impresumu oduvijek bilo smješteno u rubrici “uredništvo”. Time se željelo naglasiti da njegov dizajn nije estetički dodatak, već sastavni dio onoga što časopis komunicira. Još od doba Arkzina 1999. godine, cilj je bio dizajnom spojiti ono o čemu se na teorijskoj razini pisalo i izgled časopisa. U

samim počecima su se naše vizije najsnažnije povezale na teorijsko-umjetničkom pitanju (ne)linearnosti teksta. Libra je u svojim počecima (kasnih devedesetih) započela proučavati načine na koje pišemo/čitamo, odnose slike i teksta koji su se intenzivirali dolaskom novih medija, pa i kristalizirali u tada teorijski snažnoj disciplini – hipertekstualnoj teoriji. Ta je teorija, čiji su korijeni, a i kontekst, puno širi od same discipline, u razdoblju od pojavljivanja prvih mrežnih preglednika početkom devedesetih, pa negdje do Web 2.0 ere i kraja milenija, intenzivirala pitanja odnosa teksta i slike, načina na koje čitamo i pišemo, kao i uopće pitanja vizualnog posredništva informacija. U takvom se okružju susreću, Libra i Ruta, koji iz različitih disciplina (teorije književnosti i filozofije s jedne strane i dizajna s druge strane) bave, dakle, istim pitanjima. Te su se epistemologije, oduvijek zainteresirane jedna za drugu skladno – složile. One uistinu samo nastavljaju dug interes za ovu temu u domaćoj sredini. Manje je bilo takvih interesa u književno-teorijskoj sferi, a više u povijesti vizualne

kulture u nas. Tim više je naš poduhvat, s obzirom da su ga započeli studenti i studentice komparativne književnosti i kroatistike, bio neupitnije vezan za ono što je u razdoblju devedesetih zanimalo Arkzin.

Pored teorijskog i praktičnog interesa za pitanja (ne)linearnosti teksta, vizualizacije pisma i internetske vizualnosti, koja je danas dio srednje struje, Ruttin dizajn je odgovorio i na drugu vrlo važnu opsesiju Libre Libere – umjetničku avangardu. Librini su se interesi kretali uvijek po rubu teorijske i umjetničke suvremenosti, pa se osim književnosti koja ne pripada srednjostrujaškim kretanjima, kao i prijevoda teorijskih djela koja se neće naći u institucionalnim časopisima, u Libri nalaze i umjetnička djela koja je potrebno otkrivati, bilo zbog odnosa prema centru bilo zbog mladosti autora. Ruta je u tom smislu najzaslužniji za to da se u svakom broju časopisa nalazi dio “ilustracija” jednog umjetnika ili umjetnice, koji svojim afinitetima odgovaraju Libri. Svaka Libra Libera je tako i umjetnički portfolio koji se sastoji od naslovnice i jednog kolor-arka.

Konačno, treći element koji nužno prožima prva dva, jest izravni odnos grafičkog umjetnika Dejana Dragosavca Rute prema svemu što je u Libri objavljeno, a što zalazi dakle ili u duboko teorijske vode ili u literarni izričaj. Oba krajnje strana teritorija hrvatskim dizajnerima – Ruti su bliska i poznata, no on, za razliku od ostatka uredništva, njima prilazi na sasvim osobit, nama nov, način. Tek se u tom susretu likovnosti i tekstualnosti, zbiva čarolija koju bi možda tek ruski formalisti, u svojem literarno-teorijskom promišljanju znali imenovati terminom *ostranenie* ili otuđenje, procesu u kojem nešto blisko i poznato postaje novo i neobično. Upravo se u tom trenutku odmak prema tekstualnom i vizualnom materijalu, zbiva Libro-Rutina genijalnost, rezultat koji je i jednoj i drugoj strani uvijek nov i nepoznat, a koji i iznenađuje kao što je istovremeno i – očekivan.

Dragosavac u *Libri Liberi*, slično kao i u drugim radovima, unutar ograničenog budžeta optimizira odnos između različitih tehničko-tiskarskih mogućnosti i grafičke ekspresivnosti. Tako koristi dvostruku klapnu-ovitak koja se preklapa na desnoj (a ne uobičajenoj lijevoj strani) pa se naslovnica razmata i postepeno otkriva sadržajne slojeve. U pojedinim brojevima *Libra Libere* otisnutim u jednobojnom tisku, Dragosavac crnu zamjenjuje s tonom crvene ili plave a i hrbat i nasuprotnu stranu (uzdužni presjek knjižnog bloka) koristi za tekst, pri čemu Dragosavac koristi uvez na kojem nema klasičnog hrpta nego su arci samo međusobno slijepljeni. Na presjeku knjižnog bloka se, dakako, ne može tiskati, ali se tekst na toj inače "slijepoj površini" može formirati tako da se na svakoj pojedinačnoj stranici tiska do ruba, a da se kroz slijed promjena u tim horizontalnim slojevima formira tekst. [DNK]

Libra Libera #17 (2005.)

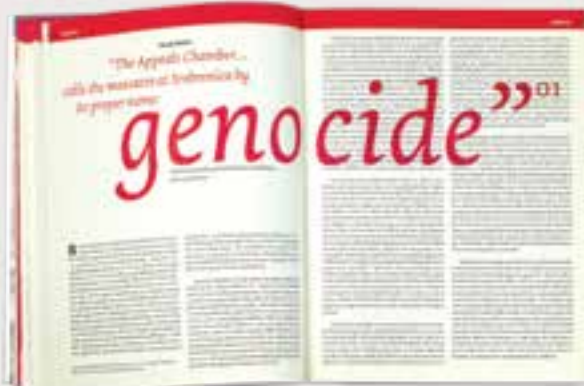
Tom tehnikom u broju *Libre Libere* posvećenoj digitalnim igrama (2005.) se na vanjskoj strani knjižnog bloka (suprotni hrbat) u jednom pogledu čita *insert coin*, a s druge strane *game over*. *Libra Libera* je platforma za eksperimente koji se kasnije primjenjuju u drugim časopisima, pa aktivna vanjska strana knjižnog bloka postaje standardni dio vizualnog identiteta *Frakcije*. *Libra Libera* #22 (2008.) je uvezana u plakat sa *stillovima* iz videa Sane Perić predstavljene u broju, a isto tehničko rješenje se pojavljuje i u *Up&Undergroundu* iz iste godine posvećenoj 1968., gdje Ruta ovitak ispunjava aktivističkim plakatima i uličnim novinama s kojima je *Atelier Populaire* sudjelovao u revolucionarnim kretanjima u Parizu.

Uz rad na *Libri Liberi*, Dragosavac dizajnira i drugu inkarnaciju časopisa *Gordogan* koji započinje izlaziti 2002. pod postojanim uredničkim vodstvom Branimira Matana. U usporedbi s drugim časopisnim projektima koje je Ruta radio, *Gordogan* je žanrovski više konvencionalan iako sadržajno kritičan, angažiran i relevantan. Ruta nasljeđuje skicu dizajna od Željka Serdarevića i drži se zadanih okvira. Centralno poravnati naslovi, te mirni dvostupačni i trostupačni prijelom teksta korespondiraju s profilom magazina. Uvodi u rubrike su prilike za promjene ritma, a dizajnerski najzanimljiviji dio časopisa su naslovnice, uglavnom kolaži sačinjeni od vizuala izvučenih iz sadržaja.

Nerealizirani redizajn *Gordogana* (2002.) Željka Serdarevića. Ilustracija sa skice završila je na koricama *Libre Libere* #10 (2002.). (vidi str. 30)

Časopis *Gordogan* #2-3 (2004.); #10 (2006.) Nenad Ivić s biciklom, fotografirao Ivica Bralić; #15-18 (2008.) glava na kolažu je od autora Darka Suvina, #23-26 (2011.); #29-30 (2014.)

ISKAZ UREDNIKA **Gordogan** Branko Matan

Mislim da su nam u suradnji s Rutom važne dvije stvari.

Gordogan je, kao prvo, časopis koji se po svojim općim obilježjima razlikuje od većine drugih naših časopisa po tome što nastoji *istodobno* biti i posve suvremen i pomalo tradicionalan, gotovo starinski. U njemu često ima kojekakvih novotarija, stvari koje se nikada prije nisu pojavljivale u ozbiljnim časopisima, ali čak se i te novotarije predočuju na način koji poštuje dobre običaje iz prošlosti. Mi želimo biti izraz današnjega senzibiliteta, no slova moraju biti takva da ih bez problema mogu čitati naše bake. Tu ne baš jednostavnu crtu Ruta je – za naš račun – pogodio savršeno.

Kao urednik surađivao sam s mnogima od najpoznatijih hrvatskih grafičkih urednika, ne pamtim da je netko imao zlatnu ruku kakvu on ima: nikada ne nameće, nikada ne radi ono što je u pravilu zaštitni znak loših, često i veoma slavni grafičara, naime da “rade za izložbu” ili neku svoju buduću monografiju. Ruta će, ako treba, biti skroman i suzdržan, gotovo samozatajan, ali na neki

nejasni način sve će ipak biti prepoznatljivo njegovo. Kao da ga nema, ali viri iz svakoga slova.

Druga stvar: pojedinačna rješenja. Od prvoga dana otkako sam se počeo baviti uredničkim poslom bilo mi je jasno da grafičaru-dizajneru nikada, baš nikada, ne smijem reći: “Napravi to ovako, pomakni ovo malo gore, smanji slovo, stavi drugu boju...”. Grafičar je baš zbog toga tu što on to zna, a ja ne znam. No često se u poslu, primjerice kada su posrijedi naslovne stranice, akumulira dosta velik pritisak na grafičara. Postoji zahtjev “materijala”, grade, onoga što piše u tekstovima. Onda su tu subjektivne želje autora ili priređivača teme. Zatim članovi redakcije raspravljaju i imaju neke svoje preferencije. Na kraju i ja kao glavni urednik nešto kažem.

Tako se stvori situacija velikih očekivanja, svi se lomimo kombinirajući “što će Ruta napraviti”. Većina od nas ima u glavi neka “svoja rješenja” i čekamo da ih usporedimo s Rutinim.

A onda se gotovo uvijek dogodi ista stvar, pojavi se Rutino rješenje, sve naše “kombinacije” u nama nestanu kao da ih nikada nije ni bilo, a članovi redakcije kažu jednu riječ: “Genijalno...!”

[Sredinom 1990-ih] *Arkzinu*, koji se obraćao široj publici, pridružuje se dizajnerski i urednički ambiciozna *Frakcija* – časopis za izvedbene i scenske umjetnosti u izdanju Centra za dramsku umjetnost (CDU). *Frakcija* počinje izlaziti 1995., brojevi su tematski precizno određeni, a urednici se izmjenjuju od broja do broja. Dizajn prvo radi Igor Masnjak (do broja 19, osim broja 16), zatim cavarpayer (brojevi 16, 19, 20-21, 22-23) te Laboratorium (od broja 24 nadalje). Dok je Masnjakova *Frakcija* bila žanrovski “dobro ugođena” i oslanjala se na kontrolirani dizajnerski pomak od magazinskog *mainstreama*, cavarpayer su eksperimentirajući s *Frakcijom* projekt dovele do ekscesa što je časopisu priskrbilo gotovo ezoteričnu auru. No, eksperimenti cavarpayer su teško bili održivi na duži rok pa će dizajn časopisa preuzeti Laboratorium. [DNK]

Ruta se od broja 53-54 2009. pridružuje slijedu prema eksperimentu orijentiranih, no također i već provjerenih dizajnera *Frakcije*. Časopis se sve više okreće prema internacionalnoj sceni i postao je svojevrsna “institucija” za sebe. Ruta nastoji održati kontinuitet vizualnog identiteta, no i odgovoriti na izgrađenu reputaciju i urednički profil magazina. Od Laboratorijuma nasljeđuje “minimalističku/neo-modernističku” estetiku bezserifnog pisma i velikih funkcionalnih bjelina. Kako bi anticipirao i uredio već uobičajene sadržajne promjene od broja do broja, Ruta postavlja precizan, no dovoljno fleksibilan *layout* koji može prihvatiti različite odnose teksta i slike. Za razliku od *Frakcija* cavarpayer i donekle Laboratorijuma čiji se *layout* mijenjao od broja do broja, pa i od priloga do priloga, u Rutinoj obradi časopis postaje precizno postavljeni i doručeni sistem. Iako je riječ u udaljenoj vezi, *Frakcija* ima dodirnih točaka s Rutinim iskustvom dizajna grafičkog materijala za Galeriju VN i Kontejner gdje su također postavljeni osnovni elementi organizacije grafičke plohe koji na sebe lako prihvaća sadržaj čiji karakter nije moguće anticipirati.

Up&Underground započinje izlaziti kao sadržajno ležerno glasilo-fanzin kultnog zagrebačkog kluba *Gjuro 2* te uz veliki angažman izdavača Nikole Miše Devčića prolazi kroz nekoliko konceptualnih i dizajnerskih transformacija. Između ostalih, časopis dizajniraju Bruketa & Žinić (br. 4), Damir Bralić (br. 7-8 – 11-12) i Dejan Dragosavac

Frakcija #70-71 (2015.)

Frakcija #58-59 (2011.)

Frakcija #51-52 (2009.),
dizajn studio Laboratorium

Frakcija #55 (2010.)

ISKAZ UREDNICE *Frakcija*

Ivana Ivković

Frakciju, u početku magazin, a danas časopis za izvedbene umjetnosti, 1996. godine pokreće skupina dramaturga, kazališnih teoretičara, kritičara i umjetnika sa sjedištem u Zagrebu. Od prvog izdanja *Frakcija* kroz kritičke i teorijske priloge podržava projekte od marginalnog interesa za *mainstream* medije, kazališne kritičare te službene kanone dramskih i kazališnih studija. [Tijelo / Tehnologija, #4, 1997.]

Tih ranih godina *Frakcija* afirmacijom novog kazališta i drugih oblika izvedbe sudjeluje u stvaranju nove nezavisne scene umjetničkog eksperimenta i kritičke refleksije u opoziciji spram reprezentacionizma nacionalnog kulturnog programa u Hrvatskoj. [Političnost 90-tih, #6-7, 1998.]

Od 2000. godine časopis postaje dvojezično izdanje (hrvatski-engleski) i veže se za niz partnerskih projekata festivala u inozemstvu. Istovremeno izdavač časopisa Centar za dramsku umjetnost kreće s prvim *showcase* prezentacijama nezavisne scene u obliku *Male fronte novog plesa i kazališta promičući*

Frakcija #53-54 (2009.)

Frakcija #68-69 (2013.) na koricama fotografija Marka Ercegovića

Frakcija #53-54 (2009.)

Frakcija #56-57 (2010.)

u domaćoj javnosti rad autora poput Damira Bartola Indoša, Bobe Jelčića i Nataše Rajković, BADco., Željke Sančanin, Ivce Buljana i drugih. [Kulturna politika – prva petoljetka, #17-18, 2000.]

Frakcija angažirano prati inovativne projekte u polju izvedbenih umjetnosti, promišlja nove teorijske pravce na međunarodnoj sceni, ali i kontinuirano obrađuje i kulturno političke teme – od političnosti 90-tih i radikalizama Istočne Evrope, do društva nadzora i statusa umjetničkog rada u doba štednje. [Radikalizmi Istočne Evrope, #22-23, 2002.]

Suradnje s drugim časopisima (*Performance Research, Maska, The Drama Review, TkH – Teorija koja hoda*) s kojima Frakcija iz godine u godinu ulazi u su-izdavačke i druge projekte prezentacije umjetnika, teorijske diskusije i teatrološkog istraživanja izvedbeno-umjetničkih fenomena kreiraju komunikaciju između domaćih i stranih teoretičara i teatrologa, umjetnika, stručne i zainteresirane javnosti. [Rad virtuoznost institucije, #39-40, 2006.]

Kao časopis koji uvijek iznova propituje svoju uređivačku politiku i radi na svojoj stalnoj rekonceptualizaciji, Frakcija oslobađa prostor za umjetnike koji na njezinim stranicama prezentiraju svoje poetike te autore koji kombiniraju znanstveni i analitički pristup s utjecajima novih teorijskih perspektiva, proteklih godina sve češće proširujući svoje propitivanje i na polja izvan izvedbenih umjetnosti. [Imunitet umjetnosti, #66-67, 2011.]

Čitava arhiva dvadeset godina izdanja časopisa Frakcija dostupna je na <https://archive.org>

Ruta (od br. 13-14). Od broja 6 iz 2003., magazinska koncepcija *Up&Underground* mijenja se u sadržajno ambiciozni zbornik koji nastoji promovirati lokalne aktere intelektualnog i umjetničkog života paralelno s tekstovima ključnih internacionalnih teoretičara.[...] Od 2008. *Up&Underground* postaje tematski vezan za Subversive festival. (DNK)

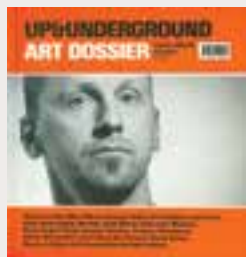
I u slučaju *Up&Underground* koji prvo nosi podnaslov *art dossier*, a zatim *critical theory dossier*, Ruta razrađuje već postavljeni sustav u kojem je sadržaj organiziran po abecednom redu autora, a prilozi se statično otvaraju portretima i monumentalnim tretmanom imena tekstopisaca. Promjene u odnosu na prethodni dizajn su u vizualnom smislu možda i najmanje od svih dotadašnjih redizajna u kojima je Ruta sudjelovao, no riječ je o duhovitim i funkcionalnim intervencijama. Donja margina na sebe prima različite sadržaje: postaje *timeline* koji se provlači kroz čitav broj posvećen 1968. Odabir atipičnih pisama za imena autora i naslove (*stancil* pismo koje daje "akcionistički", "grublji" štih) korespondiraju sa "subverzivnim", kritičkom uredničkom pozicijom. Projekt *Up&Underground* se širi i na organizaciju Subversive festivala čiji vizualni identitet također dizajnira Ruta.

Ruta prva dizajnerska iskustva ali i profesionalna afirmaciju ostvaruje u naelektriziranoj i dinamičnoj atmosferi eksponiranog i radikalnog *Arkzina*. Opušteniji projekti *Nomada* i *Godina Novih* poslužili su kao prilika za postepeni razvoj vlastitog grafičkog jezika. *Gordogan* i *Up&Underground* su osjetljivi zadaci redizajna ili izvedbe naslijeđenih dizajna, dok je *Frakcija* projekt grafičkog uređenja uhodanog časopisa. U tom slijedu vrijednih kulturnih projekata, *Libra Libera* je dizajnerski najzanimljivija jer Ruta ima priliku za simultana tipografska, ilustratorska i tehnička istraživanja koja pronalaze i kasniju primjenu u drugim projektima, a pri tome je ostvaren i žanrovski pomak u tretmanu književno-teorijskog časopisa.

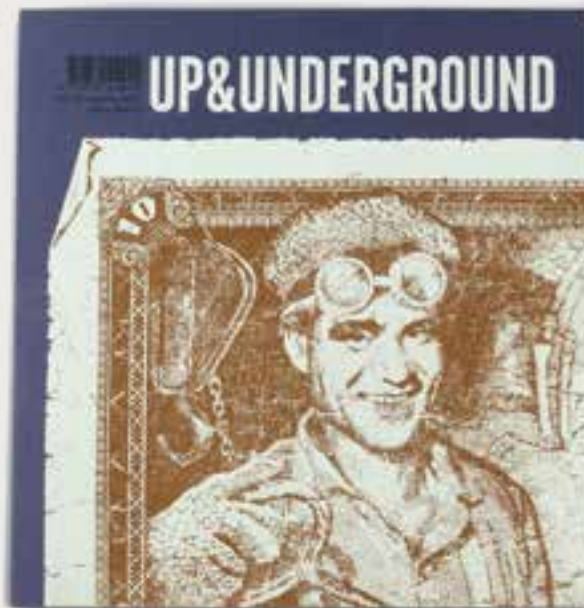
Časopisi i magazini su dobra prilika za povezivanje pojedinačnih dizajnerskih znanja i tehnika. Tipografska sistematičnost, te disciplina i koncentracija potrebni za rad u

Up&Underground #2.1 (1999.), dizajn Bruketa&Žinić O.M.

Up&Underground #9-10 (2005.), dizajn Damir Bralić i Maroje Mrduljaš

Up&Underground #23-24 (2013.) tema "Utopija demokracije"; #13-14 (2008.) tema "1968."; #15-16 (2009.) tema "Kina 1949.-2009."

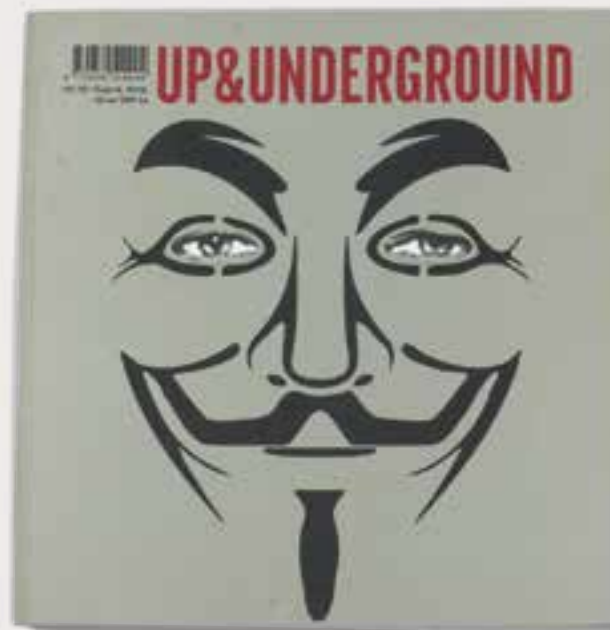
ISKAZ UREDNIKA
Up&Underground
Žarko Paić

otvara:
dijalog u teorijskom sučeljavanju o temeljnim pitanjima svijeta u svim područjima kritičkoga mišljenja: od filozofije, sociologije, teologije, antropologije, politologije, teorije kulture, suvremene umjetnosti do mediologije i teorije filma;

uspostavlja:
nove platforme povezivanja između teorije i diskurzivne prakse u nastojanju da omogući svijest o nužnosti radikalne promjene svijeta kao horizonta događaja u kojem vladavina neoliberalnoga kapitalizma i političke oligarhije postaje simptom ravnodušnosti i krize demokratskog pronalazjenja novih alternativa globalnome poretku moći;

istražuje:
načine neposredne komunikacije između subjekata/aktera politika prijateljstva, a ne obnove fundamentalističkih strategija pokoravanja slobode u jazu između straha i odgovornosti za zajednički život u kozmopolitskome poretku jednakosti i pravdnosti;

periodičkim publikacijama imali su utjecaja i na Rutin pristup drugim zadacima. S druge strane, iskustvo eksperimenata s plakatima i deplijanima raspoznaje se u ilustracijama i na naslovnica časopisa i magazina. Ti transferi mogući su i zbog usporedivosti sadržaja i publike. Časopisi i magazini koje je Ruta dizajnirao obraćaju se istoj publici kao i većina njegovih ostalih radova za naručitelje iz domena vizualnih umjetnosti, civilnog društva i nezavisne kulture. No, to znači da je za slične profile projekata i naručitelja bilo potrebno osmisliti i dovoljno različit i prepoznatljiv dizajn i to u visokom ritmu produkcije. Možda je upravo taj napor da se održi ravnoteža između kontinuiranog kolanja i mutacija dizajnerskih ideja s jedne strane, te imperativ izvornosti, pa i odgovornosti prema naručitelju s druge, Ruti osiguralo vitalnost i jednu logičnu i kontinuiranu evoluciju vlastitog prepoznatljivog rukopisa.

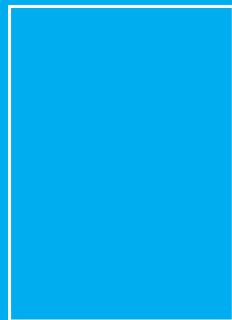
Up&Underground #17-18 (2010.)
tema "Socijalizam"; #21-22
(2012.) tema "Budućnost
Europe"; #19-20 (2011.) tema
"Dekolonizacija", fotografije
Goran Tomašević

preispituje:
nasljeđe modernih i postmodernih teorija identiteta i razlike koje postaju uvjetom mogućnosti današnjeg refleksivnog djelovanja javnosti u informacijskim društvima zbog potrebe za izgradnjom novog tipa društvene solidarnosti.

up&underg

Arkzin
novine
30x42 cm

Arkzin
magazin 1.0
23x28 cm

Arkzin
magazin 2.0
23x33 cm

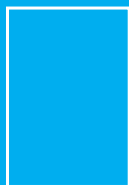

Bastard i Transfer
22x22 cm

Mjerilo 1:10

Libra Libera 1.0
14,5x21 cm

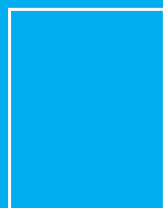
Libra Libera 2.0
16,5x24 cm

Godine Nove
23x28 cm

Nomad
23x30 cm

Gordogan
20,5x26,5 cm

Frakcija
22x27,5 cm

Up&Underground
24x25 cm

Dejan Dragosavac Ruta:
ČITAJ DIZAJN!
Magazini i časopisi
90-ih i 2000-ih

25. 2. – 11. 3. 2016.

postav izložbe: **Marko Golub, Ruta**
grafički dizajn: **Ruta**
tekstovi: **Marko Golub, Maroje Mrduljaš**
fotografije: **Marko Golub, Ruta**
special thanks: **Oleg Šuran, Miranda Veljačić,**
Marijo Mrnjec

organizacija: **Hrvatsko dizajnersko društvo**
/ HDD galerija Boškovičeva 18,
Zagreb
www.dizajn.hr

voditelj galerije: **Marko Golub**
radno vrijeme: **pon – pet 10 – 20h**
subotom 10 – 15h

sponzori tiska: **Cerovski Print Boutique**
Ars kopija

Rad HDD galerije podržava:
Ministarstvo kulture RH i Grad Zagreb.

Program galerije sufinanciran je
sredstvima zaklade **Kultura nova.**

veljača, 2016.

hrvatsko
dizajnersko
društvo

HDD

CEROVSKI

O

izred otisima

dizajn! održ

ijeg

a. Cije

gledanje i razgovor

u sklopu hrve nier

je bio

kao osnov

ni

scenarija, koju

imi i Platform

1991. - 1992.

kontinuir

medijima

ni

ni

Predgov

rhitek

kr

au sv. jevrsl

elijima 1991.

ni

imijiv,

rela

akse,

M=